

Grup Psikoterapisi Uygulamalarının Etik Kurallar Bağlamında İncelenmesi

Evaluating Group Psychotherapy Applications in the Context of Ethical Rules

Cansu Alsancak Akbulut¹

¹Arş.Gör., Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

ÖZET

Grup psikoterapisinde etik uygulamalar karmaşık ve öngörülemez bir yapı gösterebilmektedir. Grup psikoterapisi uygulamalarında grup üyelerinin kendilerini terapist dışında birçok kişiye açmalarının beklenmesi, hasta-terapist ilişkisinin birçok yeni etkileşimi barındıran bir boyut kazanması, terapistin kontrolünün dışındaki olayların bireysel terapiye göre daha fazla olması ve grup üyelerine yarar sağlamanın sekteye uğrayabileceği daha fazla ihtimalin doğması; grup psikoterapilerinin etik uygulamalar açısından kırılgan bir yapı göstermesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, grup psikoterapi sürecinin etik bağlamda incelenmesi, bu süreçte etik ikilemlerin ortaya çıkabileceği durumların farkında olunması ve bu durumlarda atılacak adımların önceden belirlenmesi önem kazanmaktadır. Etik farkındalığın kazanılmasının temelini etik kuralları içselleştirme ve bu kuralları farklı bağlamlara hastaların yararına olacak şekilde uygulayabilme becerileri oluşturmaktadır. Bu bilgiler ışığında, bu derleme çalışmasında grup psikoterapi süreçlerine dikkat çekilerek, etik ikilemlerin ortaya çıkabileceği durumlardan terapistin yetkinliği, grubun oluşturulması süreci, bilgilendirilmiş onam, gizlilik, kayıt tutma, mali konular, çoklu ilişkiler ve psikoterapiyi sonlandırma konularına değinilmiş ve bu konular etik uygulamalar bağlamında incelenmiştir. Ayrıca, derlenen bilgilerin bir sentezine yer verilmiş, geçmiş çalışmalarda görülen sınırlılıklardan bahsedilmiş ve etik ilkelerin grup psikoterapilerinde incelenmesine yönelik olarak gelecek çalışmalara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Grup psikoterapisi, etik/etik kurallar, gizlilik, bilgilendirilmiş onam, kayıt tutma, mali konular, çoklu ilişkiler

(Klinik Psikiyatri 2018;21:79-88)

DOI: 10.5505/kpd.2017.36035

SUMMARY

Ethical applications in group psychotherapy are known as complex and unpredictable processes. Group psychotherapy is fragile in ethical applications for several reasons. First, group members disclose themselves not only to therapist but also other group members. Second, therapist-patient relationship includes several different interactions, which include other group members. Third, there are much more situations that therapist may not take control in group psychotherapy. Finally, there are much more possibilities in group psychotherapy that interrupt the effectiveness of the psychotherapy process. Therefore, the processes of examining group psychotherapy in terms of ethical dilemmas, becoming aware of the situations that create ethical dilemmas, and specifying the actions to be taken in these situations become prominent. Internalization of the ethical rules and applying these rules to different situations for the sake of patients constitute the basis of ethical awareness. Therefore, educating professionals regarding ethical issues in group psychotherapy and developing an ethically-sensitive atmosphere in the psychotherapy applications are important. In light of these information, the present review focuses on the group psychotherapy processes. Specifically, the situations that may create ethical dilemmas (therapist's competence, forming the group, informed consent, confidentiality, note taking, financial issues, multiple relationships, and termination process) were reviewed. In addition, a general synthesis was made, the limitations of the previous studies were declared and suggestions for future studies were added.

Key Words: Group psychotherapy, ethics/ethical rules, confidentiality, informed consent, note taking, financial issues, multiple relationships

GİRİŞ

Psikologların, psikiyatristlerin, psikolojik danışmanların ve psikoterapistlerin temel görevlerinden biri kişilere ruhsal problemlerini çözmeleri konusunda yardımcı olmaktır. Ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin, temel görevlerini yerine getirirken çizilmiş sınırlar içinde ve belirli kurallara göre davranmaları gerekmektedir. Mesleki etik kurallar profesyonellerin çalışma sınırlarını ve kurallarını ortaya koymaktadır (1). Genel olarak mesleki etik yaklaşımlar; uygun müdahalelerin yapılmasını mümkün kılacak bilgi, beceri ve yargılama gücüne sahip olmak, psikoterapi hizmeti alanların saygınlığına ve bağımsızlığına saygı duymak, uygulamalarda sorumluluğun farkında olmak ve halkın mesleğe ve profesyonellere olan güvenini artıran uygulamalarda bulunmak üzere dört genel kuralı içermektedir (2).

Psikoterapilerde etik uygulamaların temeli etik farkındalığın kazanılmasına dayanmaktadır. Mesleki çalışmalarda etik ilkelere uygun olmayan davranışların ya da etik kuralların uygulanmasını zora sokan durumların farkına varılıp keşfedilmesi, çalışmaların hizmet alanların yararına yürütülebilmesi açısından önemli ve gereklidir (3). Etik farkındalığın kazanılması sürekli bir sorgulamayı ve kişisel sorumluluğun farkındalığını gerektirmektedir. Etik farkındalık bir kereye mahsus olmayıp; aksine, süregelen ve aktif bir süreçtir (4). Bu bağlamda, ruh sağlığı çalışmalarında profesyoneller yaptıklarının yanında yapmadıklarından da sorumludur. Bir davranışı ya da kuralı yapıp yapmamanın seçilmesi zihinsel ve psikolojik farkındalığı ve sürekli bir uyanıklığı gerektirmektedir (5).

Etik farkındalığın geliştirilebilmesi ve doğru şekilde uygulanabilmesi için yönetmeliklerle belirlenen etik kuralların bilinmesi gerekmektedir. Etik kurallarının genel geçer tanımları bulunmamakla birlikte, bu kurallar herhangi bir kurama bağlı değildir. Farklı yaklaşımlar, etik kuralları farklı biçimlerde yorumlamakta ve uygulamaktadır. Bu nedenle, kuralların birden fazla uygulanma şekli etik olarak kabul edilebilmektedir (1). Etik karar verme süreci klinik karar verme süreciyle ilişkili olup, aynı zamanda bu süreçten bağımsız olarak işlenmektedir (5). Bu nedenle, profesyoneller,

psikoterapilerde genel konuları açıklayan etik yönetmeliklerin kişiye özel bağlamlar içinde yeniden yapılandırılması gerektiğinin bilincinde olmalıdır (6).

Etik düşünme ve karar verme karmaşık bir süreçtir. Her müdahale kendine özel etik süreçleri ve ikilemleri barındırmaktadır (7). Amerikan Psikiyatri Birliği, psikoterapi uygulamalarına özgü etik kuralları belirlemiştir. Bu kurallar psikoterapi ilişkisinin yapılandırılmasını, bilgilendirilmiş onam sürecinin yürütülmesini ve danışanlarla çoklu ilişkilerde ya da cinsel ilişkilerde bulunmanın psikoterapinin sonlandırılmasını gerektirdiğini içermektedir (8). Grup psikoterapileri ve psikodrama alanında ulusal ölçekte geçerli olan etik kuralları Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü (AÖPE) belirlemiştir. Belirlenen bu etik kurallar grup psikoterapistinin niteliklerini, moral, etik ve yasal standartları, grup üyelerinin ve eğitim alanların yararını ve araştırma etiğini kapsamaktadır (9).

Grup psikoterapilerinde bireysel psikoterapilerde ortaya çıkan etik ikilemlere benzer ikilemler ortaya çıkmakla birlikte, bu ikilemlerin daha karmaşık bir boyut kazandığı görülmektedir. Grup psikoterapilerde etik uygulamalar bireysel psikoterapilerdeki uygulamalardan dört özellik bakımından farklılaşmaktadır (2). Bunlardan ilki grup psikoterapilerinde gruptaki üyelerin kişisel bilgilerini bir profesyonelin yanında gruptaki diğer üyelerle de paylaşması yönünde teşvik edilmesidir. İkinci olarak, grup psikoterapilerinde kişilerdeki değişimin psikoterapist ve bir grup üyesi arasındaki etkileşimin yanında diğer üyelerle olan karşılıklı etkileşimlerle de şekillenmesidir. Üçüncüsü ise, bu süreçte grup liderinin grupta ortaya çıkabilecek durumlarla ilgili daha az kontrole sahip olmasıdır. Son olarak, grup psikoterapisinin üyelerine yarar sağlama imkânı çalışmalarda desteklenmişken, aynı zamanda zarar verme olasılığının yaratabilecek durumların artmasıdır. Bu bağlamda, grup psikoterapisinde psikoterapist etik kararları verirken sadece bireyleri tek başına düşünmekle kalmayıp, grup üyeleri arasındaki etkileşimi bir bütün olarak göz önünde bulundurmaya zorundadır (7).

Grup psikoterapisi sürecinin bireysel psikoterapilere göre farklılıklar göstermesi etik kuralların uygulanmasını karmaşık bir hale getirmektedir. Grup psikoterapisinin bu karmaşık yapısı psikoterapi sürecinin etik olarak değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu değerlendirme yazısında grup psikoterapisinde ortaya çıkabilecek etik problemlere ilişkin bilgi aktarılması amaçlanmıştır. Etik problemler sırasıyla; yetkinlik, grubun oluşturulması süreci, bilgilendirilmiş onam, gizlilik, kayıt tutma, mali konular, çoklu ilişkiler ve psikoterapiyi sonlandırma bağlamında incelenecektir.

Yetkinlik

Grup psikoterapistlerinin gerekli eğitimleri ve süpervizyon sürecini tamamlayarak hem zihinsel hem de duygusal yetkinliğini kanıtlaması gerekmektedir. Zihinsel yetkinlik çalışılan konularda bilgi sahibi olmak ve bu bilgilerin nasıl elde edilebileceğini bilmeyi içermektedir. Duygusal yetkinlik ise psikoterapistlerin hata yapabilen insanlar olduklarının farkında olmaları ve bu hataları önlemek için kendilerini sürekli izleyebilmeleridir (5). Amerikan Psikologlar Birliği'ne (10) göre, "Psikologlar eğitimlerinin, öğrenimlerinin, süpervizyon ve uygun profesyonel deneyimlerinin temelinde, sadece yetkinlik sınırlarının içerisindeki gruplarla araştırma yürütür, eğitim verir ve hizmet sağlar" (Etik Standart 2.01). Buna göre, bireysel psikoterapi uygulamaları konusunda eğitimini ve süpervizyonunu tamamlayan psikoterapistlerin grup psikoterapilerini yürütme yetkileri bulunmaktadır. Ayrıca, grup psikoterapistinin çalışma alanıyla ilgili kuramlara yeterli ölçüde hâkim olması gerekmektedir (9). Geçmiş çalışmalar incelendiğinde, grup psikoterapilerinde etik uygulamalara ilişkin yürütülen çalışmalarda psikoterapistin yetkinliğinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Grup psikoterapi çalışmalarının psikoterapistin yetkinliği ile ilgili değerlendirmelere yer vermesi alan yazına katkı sağlayacaktır.

Grubun Oluşturulma Süreci

Grup psikoterapilerinin etkili olabilmesi ve grup üyelerinin bu süreçten yarar sağlayabilmesi bakımından grubun oluşturulması ve grup

üyelerinin seçilmesi süreci önemli bir rol oynamaktadır (11). Amerikan Psikolojik Danışmanlar Birliği (12) psikoterapist tarafından seçilen üyelerin amaçlarının psikoterapide hedeflenen amaçlara uyumlu olması gerektiğini belirtmektedir (A.9.a.). Bu nedenle, grup psikoterapisi uygulamalarında psikoterapi süreciyle ve birbiriyle uyumlu olan kişilerin seçilmesi psikoterapistin etik yükümlülüğüdür.

Grup üyelerinin psikoterapi sürecinden faydalanmasında grup üyelerinin özellikleri önemli rol oynamaktadır. Örneğin, grup üyeleri ve psikoterapi arasındaki uyum (13) ile grup üyelerinin kendini anlama ve içgörü becerileri psikoterapidan fayda sağlamada önemli ölçütlerdir (14). Benzer şekilde, gruptan en fazla fayda sağlayan üyelerin kendilerini grubun bir parçası olarak hissedenler ve gruba kendilerini açabilenler olduğu ortaya konmuştur (15). Bu nedenlerle, psikoterapistlerin grup üyelerini seçerken bu bulguları göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Sonuç olarak, grup psikoterapi sürecine dâhil edilen kişilerin uygulanan psikoterapi yönelimine, psikoterapistin yaklaşımına ve grubun diğer üyelerine uyumlu olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Grubun oluşturulması sürecinin etik kurallara göre yürütülmesi psikoterapistin yükümlüklerindedir.

Bilgilendirilmiş Onam

Bilgilendirilmiş onam, hem psikoterapistin hem de psikoterapiye gelenlerin aktif olarak rol aldığı bir süreçtir. Bu süreçte psikoterapi hizmeti alanlara psikoterapi sürecinin nasıl ilerleyeceğine dair temel bilgiler sunulmaktadır (5). Amerikan Grup Psikoterapisi Birliği (16) etik kodlarında bilgilendirilmiş onam "Psikoterapist hastaları grup psikoterapisinin doğası konusunda bilgilendirmeli ve hastalara riskler, haklar ve görevler konularını bildirmelidir" şeklinde ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği (17), "Psikolog, grup ortamında birden çok kişiye hizmet sunduğunda; kendisinin ve katılımcıların birbirlerine olan sorumluluklarını, rollerini ve gizliliğin sınırlarını, psikoterapi sürecinin başlangıcında açıklar" maddesini içer-

mektedir. Grup üyelerinin, hem psikoterapiye başlamaya karar verme sürecinde hem de psikoterapinin ilerleyen aşamalarında süreç hakkında bilgilendirilmesi önemlidir, çünkü grup üyeleri bilgilendirilmiş onamda verilen bilgilere göre grupta yer almayı kabul etmektedir. Bu nedenle, psikoterapistlerin bilgilendirilmiş onamı katılımcılar grup üyesi olmayı onaylamadan önce tanıtması ve grup üyelerinin psikoterapi sürecindeki haklarını süreç içinde aktarması gerekmektedir (18). Buna göre, psikoterapist grup psikoterapisinin amacını, sürecini, kurallarını, süresini, ücretini, gizlilik ilkesini, grup üyelerinin sorumluluklarını ve haklarını potansiyel grup üyelerine aktarmalıdır. Bunların yanında, psikoterapist aldığı eğitim ve vasıflarıyla ilgili bilgilendirme yapmalı ve grup üyelerinin kültürel inanç ve değerlerinin grup sürecine uygun olup olmadığını incelemelidir.

Psikoterapist bilgilendirilmiş onamı grup üyelerine tanıtırken üyelere karşı dürüst ve saygılı olmalı ve böylece grup üyelerinin açık ve aktif etkileşiminin ilk örneklerini oluşturmalıdır (19). Ancak, psikoterapistlerin grup üyelerine bilgilendirmiş onamı tanıtmış olması, her bir grup üyesinin bu bilgileri tam anlamıyla anlamış olduğu anlamına gelmeyebilmektedir (20). Bu nedenle, bilgilendirilmiş onam bir defaya özgü olarak yapılan bir bilgilendirme süreci olarak kabul edilmeyip, psikoterapi sürecinde ihtiyaç duyulduğu zamanlarda yenilenen süreçten bir durum olarak ele alınmalıdır (21). Ayrıca, bilgilendirilmiş onamın süreçten olma özelliği yazılı etik kurallar kapsamına alınarak psikoterapistlerin bu konuda yetkinlik kazanmalarına katkı sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, bilgilendirilmiş onam dâhilinde psikoterapi süreci hakkında bilgi almanın grup üyelerinin hakkı olduğu, bunun psikoterapi sürecinin grup üyeleri ile birlikte yürütülmesi için ilk adım olduğu ve grup üyelerinin psikoterapide aktif bir şekilde rol almalarının ilk örneğini oluşturduğu çalışmalar tarafından vurgulanmıştır.

Gizlilik

Gizlilik, psikoterapistlerin psikoterapi hizmeti alanlara ait olan özel bilgileri saklamalarını ve korumalarını ifade etmektedir (1). Gizliliğin

sağlanması psikoterapi sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesinde etkili olsa da bu ilkenin uygulanması bazı durumlarda sınırlandırılabilir. Bu durumlar arasında psikoterapi hizmeti alanların kendisine ya da başkalarına zarar vereceklerine ilişkin bir bilgi alınması, bilgilerin paylaşımı konusunda yasal bir zorunluluk olması ve grup üyesinin bilgilerinin içeriğini ve kiminle paylaşabileceğini belirten yazılı bir onay vermesi bulunmaktadır (9). Bunun dışında, bu kişilere ait bilgilerin kişinin bilgisi dışında diğer kişi ya da kurumlarla paylaşılması etik kurallar açısından uygun değildir (8).

Gizlilik ilkesinin grup psikoterapilerindeki uygulamaları bireysel psikoterapilerdeki uygulamalarından daha karmaşık bir süreçtir, çünkü grup psikoterapisi doğası gereği birçok üyeyi barındırır ve kendini açma bu sürecin en temel özelliklerinden biridir (22). Grup psikoterapisinde kişiler kendilerini sadece psikoterapiste açmakla kalmaz. Aynı zamanda, kişiler paylaştıkları bilgileri başkalarına açması mümkün olan bir grup insanla da paylaşmış olur (2). Grup üyeleri arasında ortak paylaşımların rahat ve güvenli bir ortamda olduğu psikoterapi grupları bireylerin gelişimini hızlandırmaktadır (23,24). Bu nedenle, gizliliğin korunması psikoterapideki temel etik konulardan biridir.

Psikologların Etik Prensipleri ve Uygulama Kodları'nda (9) gizlilik ilkesi "Psikologlar grup olarak birçok insana hizmet verdikleri durumlarda bütün tarafların görev ve sorumluluklarını ve gizliliğin sınırlarını öncelikli olarak açıklar" ibaresini kullanılarak açıklanmıştır (Standart, 10.03). Benzer şekilde, Amerikan Psikolojik Danışmanlık Birliği (25), "Grup çalışmalarında psikolojik danışmanlar gizliliği açık bir şekilde tanımlar, önemini açıklar ve grup çalışmalarında gizlilikle ilgili zorlukları tartışır" kuralıyla birlikte gizlilik ilkesini açıklamaktadır (Bölüm B.2.a).

Grup psikoterapilerinde gizliliğin korunması ile ilgili konular psikoterapistin birçok etik ikilem ile karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir (26). Bu ikilemlerin çözümlenmesinde grup üyeleriyle yazılı bir kontrat hazırlamak (27), grubu gizlilik konusunda eğitmek, gizliliğin korunmasına dair bir saygı çerçevesi oluşturmak ve gizliliği açık bir şe-

kilde konuşulması gereken bir grup normu olarak ele almak etkili olacaktır (22). Ayrıca, grup üyelerinin psikoterapi sürecinde kendilerini açtıkları noktaların gizlilik çerçevesinde korunmasının grup üyelerinin bir hakkı olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (26). Bunlara ek olarak, gizliliğin bozulmasında grup üyelerinin kendi sorumluluklarının neler olduğunun, gizliliğin kasıtlı olmadan nasıl delinebildiğinin (28) ve gizliliğin bozulmasının olası sonuçlarının neler olduğunun grup üyeleriyle tartışılması önerilmektedir (22). Gizliliğin bozulmasının sonuçları arasında gizliliği bozan kişinin psikoterapideki kişisel sürecinin de sekteye uğraması, pişmanlık ve suçluluk duygularıyla birlikte gruba uyum sağlamasının zorlaşması ve kendisiyle ilgili yaptığı paylaşımların başkalarıyla paylaşılabilmesi ihtimalini düşünerek gruba gizlilik konusundaki güvenini yitirmesi yer alabilir.

Sonuç olarak, grup psikoterapisi sürecinde gizlilik ilkesine sadık kalınması ve bu ilkenin grup üyelerine açık ve anlaşılır bir şekilde aktarılması, psikoterapi sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi açısından önemlidir.

Kayıt Tutma

Kayıt tutma; hafızaya tam olarak güvenmenin güç olması, meslek grubundan diğer insanlarla bilgi alışverişi sırasında kolaylık sağlaması ve verilen hizmetin belgelendirilmiş bir şekilde saklanmasına olanak sağlaması bakımından önem taşımaktadır (26). Amerikan Psikologlar Birliği (9), kayıt tutmanın psikoterapi hizmeti alan kişinin yarar sağlaması için yapılması gereken bir eylem olduğunu belirtmiştir. Etik açıdan uygun bir kayıt hizmet alan kişiyi tanıtıcı bilgileri, ilk görüşme tarihini, şikâyet öyküsünü, tıbbi öyküyü, konulan tanılarla ilgili bilgileri, tedavi planını ve ilerleme notlarını, süreç içinde yapılan ölçümleri, ücret ve ödeme bilgilerini ve bitiş sürecini içermelidir (29). Buna ek olarak, intihar düşünceleri ya da başkalarına zarar verme fikir ve davranışlarının özel bir duyarlılıkla kaydedilmesi gerekmektedir. Tutulan kayıtların hizmet alan kişinin öyküsünün ve şikâyetlerinin hem biricikliğini hem de karmaşık doğasını yansıtması gerekmektedir (30).

Grup psikoterapisinde kayıt tutmayla ilgili yapılan

çalışmalar sınırlı sayıdadır. AÖPE etik kurallarında son oturumdan sonra 5 yıl süresince tam kayıtların ve 10 yıl süresince anlamlı özetlerin saklanması gerektiği belirtilmektedir (9). Amerikan Grup Psikoterapisi Birliği (16) tarafından yazılan etik kodlarda ise grup psikoterapilerinde kayıt tutmayla ilgili bir kurala rastlanmamıştır. Grup psikoterapilerinde kayıt tutmanın temel ikilemi, kayıtların her bir grup üyesi için mi yoksa grubun geneli için mi tutulacağıdır (31). Grup sürecine ilişkin kayıt tutulduğunda; grup üyelerinden biri için kayıtlar yoluyla edinilmesi gereken bilgiler, diğer grup üyelerinin bilgilerini de ifşa etmeyi gerektirebilir. Öte yandan, grup süreci içerisinde bireysel olarak tutulan kayıtlar grup üyesinin bağlam içindeki davranışlarını ve psikolojik sürecini açıklamakta yetersiz kalabilir ya da psikoterapist grubun genel işleyişini takip etmekte güçlük çekebilir (31). Gizlilik ilkesinin önemi göz önünde bulundurulduğunda grup üyelerine dair bireysel notların alınması gerektiği görülmektedir (31), ancak psikoterapistin grup üyelerinin bağlam içindeki süreçlerinin kimlik bilgilerinin yer almadığı bağlam notları olarak kaydedilmesinin grubun genel işleyişini takip etmek açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Grup psikoterapistlerinin kayıt tutma ve kayıtların saklanması sürecinde dikkat edilmesi gereken birçok nokta bulunmaktadır. Bunlar arasında kişisel notların güvenli bir şekilde saklanması ve bilgileri üçüncü kişi ya da kurumlarla paylaşırken bu konunun ayrıntılı bir şekilde grup üyesine aktarılması bulunmaktadır (31).

Sonuç olarak, grup psikoterapi süreci kayıt tutmanın etik yükümlülükleri konusunda psikoterapistleri birçok etik ikilem ile karşı karşıya bırakmaktadır. Kayıt tutma sürecinin grup üyelerinin bireysel süreçlerini ve grubun sürecini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde uygulanması gerekmektedir.

Mali Konular

Psikoterapistlerin ücret konusunun etik gereklilikleri ve yasal süreçleri bağlamında rahat hareket edemedikleri gözlemlenmektedir (32). Grup psikoterapilerinde psikoterapistin mali düzenlemelerle ilgili yaşadığı zorluklar grubun yapısını ve

dinamiğini yansıtıyor olabileceği gibi, psikoterapistin kendi özgeciliğini ya da hırsını da yansıtabilmektedir. Bu nedenle, psikoterapistin paranın kendisi ve grup üyelerince ne anlama geldiğini anlayabilmesi, bu konuyu grup üyeleriyle açık ve net bir şekilde konuşabilmesi ve grup üyelerinin bu konudaki görüşlerine karşı duyarlı olması gerekmektedir (33). Psikoterapistlerin ücret alma ve mali meselelerin onlar ve grup üyeleri için hangi anlamları ifade ettiği konusunda farkındalık kazanmaları ve bu konuları grup üyeleriyle işbirliği içinde düzenlemeleri hem psikoterapistlerin hem de grup üyelerinin etik kurallara uygun olarak davranabilmeleri açısından belirleyici olabilir.

Grup psikoterapilerinde mali konuların düzenlenmesinde birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Ücretin üyeler arasında farklılaşması, sigorta primlerinin belirlenmesi ve sigorta şirketlerinin mali düzenlemeleri mali konularda karşılaşılan zorluklardan bazılarıdır (21). Psikoterapi ücretinin grup üyeleri arasında farklılaşmasının avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Ücretin herkes için standart olması grup sürecinde bir avantaja dönüşebilmektedir. Ancak, bir grup üyesi tarafından pahalı olarak algılanan bir miktar başka bir grup üyesi için rahatsız edici derecede düşük olabilmektedir. Bu nedenle, psikoterapistler mali düzenlemeleri kişiye özel olarak yapmayı tercih edebilmektedir (19). Bu düzenlemeler, grup üyelerini seçme ve sürecin devamını sağlamada psikoterapiste kolaylık ve esneklik sağlayabilmektedir. Ancak, grup üyeleri arasında bu düzenlemelerin algılanış ve yorumlanış şekli dikkatli bir şekilde incelenmelidir.

Psikoterapideki mali konular bilgilendirilmiş onamda mümkün olan en kısa zamanda belirgin bir şekilde grup üyelerine aktarılmalıdır (8). Ayrıca, bilgilendirilmiş onam formu gelecekte yapılacak ücret düzenlemelerine dair bilgileri (örn. ücret zammı, hangi tarihlerde ödeneceği) de içermelidir (34). Bunların yanında, 24 saat öncesinden haber verilmeksizin katılım gösterilmeyen seansların ücretlendirileceği bilgisi, eğer psikoterapistin bu şekilde bir uygulaması varsa, bilgilendirilmiş onam formunda belirtilmelidir (33). Bilgilendirilmiş onam dahilinde yapılan bu düzenlemeler, psikoterapi hizmeti alanların mali konuların grup seanslarının doğal bir parçası olduğunun ve her türlü grup iletişiminin ve normunun para konu-

larını da kapsadığının farkına varmalarına yardımcı olmaktadır (35).

Ücretlerin ödenmeden birikmesini ve bu durumda ortaya çıkabilecek utanç ve suçluluğu önlemek de psikoterapistlerin etik sorumluluğudur. Psikoterapistlerin seansların toplu olarak ödenmesi ya da belirlenen miktarın üzerinde yapılan ödemeler karşısında dikkatli olması gerekmektedir (33). Ayrıca, biriken ücretin yasal yolları kullanarak talep edildiği durumlarda psikoterapistin kişiyi önceden bilgilendirmesi etik bir yükümlülüktür (8).

Sonuç olarak, mali konularda uyulması gereken etik kurallar psikoterapistler için de uyulması zor bir hale gelebilmektedir. Ancak, mali konuların grubun genel bir normu olarak sürece katılması psikoterapi sürecinin daha sağlıklı bir şekilde devam edebilmesine katkı sağlayacaktır.

Çoklu İlişkiler

Çoklu ilişkiler birçok farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bunlar arasında profesyonelin bir kişiyle hem mesleki hem de meslek dışı bir ilişki içinde olması, kişinin profesyonelin mesleki ya da yakın bir ilişki içinde olduğu biriyle ilişkisinin olması ve profesyonelin kişi ile ya da kişiye yakın başka biriyle gelecekte ilişki içine girmeye söz vermesi bulunmaktadır (10). Çoklu ilişkilerin bir etik problem olarak ortaya çıkması bireysel psikoterapistlerde önemli bir sınır ihlali olarak tartışılmaktadır; ancak grup psikoterapisi süreci birçok insanı barındırdığından çoklu ilişkiler kuralının etik uygulaması daha öngörülemeyen ve karmaşık bir hale gelmektedir (1).

Çoklu ilişkilerden kaçınılması grup psikoterapisi sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi açısından önemli olmakla birlikte; çoklu ilişkiler bazı durumlarda kaçınılmaz olabilmektedir. Örneğin, kıdemli grup psikoterapistleri ve grup psikoterapisi eğitimi alan öğrenciler; grup psikoterapisi süreci yürüttükleri kişilerle iş arkadaşı, eğitmen ve süpervizör gibi birçok farklı rolde bir araya gelebilmekte ve psikoterapi dışında sosyal etkileşimler görülebilmektedir. Bu nedenle, belirgin durumlarda çoklu ilişkilerin psikoterapi sürecinin karmaşık bir doğası olarak algılanması gerektiği savunulmak-

tadır (36). Çoklu ilişkilerin kaçınılmaz olduğu durumlarda hem profesyonellerin hem de birden fazla rolde iletişim kurulan kişilerin çoklu ilişkilerin süreci ve olası olumsuz sonuçlarıyla ilgili farkındalıklarının olması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, çoklu ilişkiler nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunları çözebilmek için önceden geliştirilmiş düşünce ve başa çıkma stratejilerinin kişilerin repertuarında yer alması olası sorunların etkili bir şekilde çözülebilmeye katkı sağlayacaktır.

Grup psikoterapisinde çoklu ilişkilerin bulunması gizlilik ilkesinin ihmal edilmesine (34) ve böylece grup içi etkileşimin zarar görmesine ve psikoteröpatik sağaltım gücünün azalmasına neden olabilmektedir (34,36). Bu nedenle, grup psikoterapistlerinin grup üyelerinin çoklu ilişki kurma olasılıkları konusunda duyarlı olması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, grup psikoterapistlerinin çoklu ilişkilerin ne şekillerde ortaya çıkabileceğini, bireysel süreçleri ve grup sürecini nasıl etkileyebileceğini, avantajlarını ve dezavantajlarını ve çoklu ilişkilerin kaçınılmaz olduğu durumlarda verilen tepkilerin nasıl şekillendirilmesi gerektiğini grup üyeleriyle ayrıntılı bir şekilde konuşması çoklu ilişkilerin olası zararlarının en aza indirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, çoklu ilişkiler grup psikoterapisi sürecinde kaçınılmaz bir durum olabilmekle birlikte, psikoterapi sürecine zarar verebilecek bir durum olarak değerlendirilmektedir. Psikoterapistlerin grup üyelerini çoklu ilişkilerin doğası, oluşumu ve olası sonuçlarıyla ilgili eğitmesi ve ortaya çıkabilecek çoklu ilişkilere karşı duyarlı olması gerekmektedir.

Psikoterapiyi sonlandırma

Psikoterapiyi sonlandırmak genellikle psikoterapi sürecinde konulan hedeflerin gerçekleştirildiği ya da psikoterapinin başka nedenlerle bitmesi gerektiğini ifade etmektedir (5). Psikoterapi süreci devam ederken grup üyelerinden biri ya da birkaçı nedenini belirtmeden gruptan ayrılabilir ya da yaşamına bilinçli bir şekilde son verebilir. Bunların yanında, psikoterapist gruba uyum sağlayamayan ya da grubun uyumunu bozan bir grup üyesinden psikoterapiyi sonlandırmasını isteyebilir. Ayrıca,

psikoterapistin kendisi de hastalık, emeklilik ve taşınma gibi nedenlerle psikoterapiye son vermek isteyebilir. Psikoterapist bu gibi durumlarla başa çıkmak için önceden hazırlıklı olmalı ve bu gibi durumların yol açabileceği etik ikilemlerin farkında olmalıdır (37).

Amerikan Psikologlar Birliği etik kodları Madde 10.10a (10), "Psikologlar hastanın verilen hizmete daha fazla ihtiyacı olmadığını, verilen hizmetin yararı olmadığını ya da devam eden hizmetin hastaya zarar verdiğini açık bir şekilde gördüğü zaman psikoterapiyi sonlandırır" ibaresini içermektedir. Madde 10.10c'ye göre, "Hastaların hareketleri ya da üçüncü şahıslar tarafından yapılan engellemelerin dışında, psikoterapi sonlandırılmadan önce psikologlar danışmanlık verir ve hastaya uygun olan alternatif hizmet sağlayıcılarını önerir." Benzer şekilde, AÖPE etik kuralları kapsamında uygulanan psikoterapi hizmetinin grup üyesine yarar sağlamadığı durumlarda sürecin sonlandırılması ve grup üyesinin başka yardım kaynaklarına yönlendirilmesi gerektiği bulunmaktadır (9). Psikoterapistlerin psikoterapi sürecinin bittiği durumlarda bu etik kuralları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Etik kurallar çerçevesinde ilerlemeye ek olarak, psikoterapiyi sonlandırma sürecinin bilgilendirilmiş onam dâhilinde tartışılması ve grup üyelerinin psikoterapinin sonlandırılması hususunda aktif bir şekilde ve zaman kısıtlaması olmadan hazırlanması psikoterapistin etik yükümlülüklerindedir. Ayrıca, bir grup üyesinin psikoterapi sürecini yarıda kesmesinin grubun diğer üyeleri üzerinde yarattığı etkinin incelenmesi ve ortaya çıkan belirsizlikle başa çıkılması psikoterapistin görevlerindedir. Psikoterapist, gruptan ayrılan üyenin gizlilik hakkına saygı duyulması ve kalan üyelerin bu durumu anlamlandırabilmesi için gerekli bilginin verilmesi hususundaki dengeyi korumalıdır (38).

Sonuç olarak, psikoterapistler grup psikoterapisi sürecinin bireysel ya da bir bütün olarak sonlandırılması durumlarında yerine getirmeleri gereken etik yükümlülüklerin farkında olmalıdır. Psikoterapiyi sonlandırma sürecinde grup üyeleri zaman kısıtlaması olmadan hazırlanmalı, bu sürecin üyeler üzerindeki etkileri anlaşılmalı ve gizlilik ilkesinin uygulanmasına devam edilmelidir.

SONUÇ

Grup psikoterapileri alanında yapılan çalışmalar grup psikoterapisi uygulamalarının faydalı, etkili ve uygun maliyetli olduğunu göstermektedir (39). Grup psikoterapilerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi ve olası zarar verici durumların ortaya çıkmasının önlenmesi bakımından etik ilkelere uygun uygulamaların yapılması öncelikli önem arz etmektedir. Bu nedenle, grup psikoterapi uygulamalarında içselleştirilmesi gereken etik kuralların incelenmesi, geliştirilmesi ve uygulanması grup psikoterapi uygulayıcıları, grup üyeleri ve psikoterapi uygulamalarının toplumdaki yeri bakımından önemlidir. Bu değerlendirme yazısında grup psikoterapilerinde etik ikilemlerin ortaya çıkabileceği alanlar olan psikoterapistin yetkinliği, grubun oluşturulma süreci, bilgilendirilmiş onam, gizlilik, mali konular, kayıt tutma, çoklu ilişkiler ve psikoterapinin sonlandırılması konularının incelenmesi amaçlanmıştır. Genel anlamda, bu konulara değinen etik kuralların ve uygulamaların kapsamı ve uygulanışı tartışılmaktadır. Bu sayede grup psikoterapi uygulamalarındaki etik konulara dikkat çekmek ve bu konudaki eksiklikleri belirleyerek uygulayıcılara ve araştırmacılara faydalı bir kaynak sağlamak hedeflenmiştir.

Grup psikoterapilerine dair etik kurallar içeren en güncel etik kodlar Amerikan Grup Psikoterapi Birliği ve AÖPE tarafından belirlenmiştir (9,16). Grup psikoterapilerinde etik kuralların genel hatlarının belirlenmesi, hem psikoterapistlerin grup sürecini yönetirken ihtiyaç duydukları rehberliğe ulaşmalarında hem de grup üyelerinin psikoterapi sürecinden sağladıkları faydaların artmasında önemli roller oynamaktadır. Etik kurallar bağlamına özgü ayrıntıları yakalamakta yetersiz kalabilmektedir, çünkü her psikoterapistin uygulaması kendine özgü özellikler taşımakta ve bu özelliklerin genel kurallar bütününe kapsamadığı durumlara rastlanabilmektedir. Örneğin, grup psikoterapi uygulamalarında çoklu ilişkiler, mali düzenlemeler ya da psikoterapinin sonlandırılması süreçleri psikoterapi sürecinin biricikliğini ve içinde bulunulan kültürün özelliklerini yansıtacak örnekleri içerebilmektedir. Bu kapsamda, profesyonellerin etik konularda her zaman dikkatli olmalarının ve çoklu etik problemleri çözmek için hatırı sayılır ölçüde bilgiye sahip olmalarının yanında, bu kural-

ların uygunluğunu farklı bağlamlar içinde tekrar tekrar değerlendirmeleri gerekmektedir (21). Etik yükümlülüklerin farklı bağlamlarda değerlendirilmesi sırasında alandaki diğer profesyonellerden görüş alınması ve süpervizyon görüşmelerinin yapılması uygulamaların etik yönden uygunluğuna katkı sağlayacaktır.

Psikoterapi uygulamalarında grup psikoterapistlerinin zihinsel ve duygusal yetkinliğin önemini göz önünde bulundurarak uygulanan teknik ve stratejilerin ne düzeyde etkili olduğunu ya da olmadığını bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, uygulayıcıların kendilerinin de hata yapabilecek kişiler olduklarının farkında olmaları, kendilerini gözlemlemeleri ve kendi kişisel güçlükleri ile zayıflıkları hakkında içgörüyeye sahip olmaları gerekmektedir. Grup psikoterapilerinde temel alınan yazılı etik ilkelerin de hem zihinsel hem de duygusal yetkinliği barındıran öğeler içermesi bu alanda çalışan profesyonellere yol gösterecektir. Bu kapsamda yazılan etik ilkelerin profesyonellerin duygusal yetkinliğini tehdit edebilecek duygusal güçlüklerin ve ihtiyaçların farkında olmasını ve bu tehditlerin engellenebilmesi için gerekli önlemleri (örn. süpervizyon) almasını içermesi psikoterapide duygusal yetkinliğin önemini ortaya koyacaktır. Bunun yanında, grup psikoterapi uygulamaları gerçekleştirmek üzere eğitilen öğrencilerin ve profesyonellerin grup psikoterapi uygulamalarını hem zihinsel hem de duygusal yetkinlik ile yürüt-bilmeleri için gerekli niteliklerle donatılmış programlara ulaşmaları sağlanmalıdır.

Grup psikoterapisi sürecinde ortaya çıkan ya da çıkabilecek olan etik problemlerin grup üyeleriyle işbirliği içinde çözümlenmesi grup üyelerinin süreçte aktif olarak rol almaları ve olası suçluluk/utanç duygularının belirlenmesi açısından önemlidir. Etik açıdan uygun olmayan durumların grup üyeleriyle açık ve anlaşılır bir şekilde konuşulması, grup sürecinin bu durumlardan ne şekillerde etkilenebileceğinin değerlendirilmesi ve uygulamaların etik kurallar çerçevesinde nasıl düzenleneceğinin belirlenmesi, etik problemlerin olumsuz sonuçlarıyla başa çıkmada etkili olacaktır.

Grup psikoterapilerinde ortaya çıkabilecek olan etik problemlerin incelenmesi ve bu konuda hem

çalışanlara hem de psikoterapist adaylarına farkındalık kazandırılması amacıyla yürütülen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, grup psikoterapileri alanında psikolojideki son gelişmelere paralel olarak yeni çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Örneğin, son dönemlerde sanal psikoterapi grupları yaygınlık kazanmaya başlamıştır (40). Alan yazın incelendiğinde, bu grup psikoterapisi uygulamalarının etik bileşenleri konusunda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, sanal ortamda yapılan grup psikoterapilerinin de gizlilik, bilgilerin saklanması, bilgilendirilmiş onamın sağlıklı bir şekilde üyelerle paylaşılması ve çoklu ilişkilerin önlenmesi gibi konularda birçok etik ikilem ortaya çıkarabileceği aşikârdır. Bu nedenle, bu alanda öncü çalışmaların yapılıp, hem uygulayıcılar hem de araştırmacıların bu konuda farkındalık kazanmasının önü açılmalıdır.

Sonuç olarak, grup psikoterapilerinde etik kuralların incelenmesi, araştırılması, tartışılması ve etik kodların grup psikoterapiler bağlamında detaylandırılması gerekmektedir. Ayrıca, grup psikoterapilerinde ortaya çıkan etik problemlerin grup üyelerinin aktif katılımlarıyla değerlendirilmesi ve çözümlenmesi psikoterapi sürecinin etkili bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Yazışma adresi: Arş. Gör. Cansu Alsancak Akbulut, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Psikoloji A.D., Ankara cansualsancakk@gmail.com

KAYNAKLAR

- Knapp SJ, VandeCreek LD. Practical ethics for psychologists: A positive approach. American Psychological Association, 2000.
- Welfel ER. Ethics in counseling and psychotherapy: Standards, research, and emerging issues. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole, 2006.
- Whiteley JS. Ethical issues in the therapeutic community. *Isr Ann Psychiatr Relat Discip* 1997; 34:18-25.
- Eberlein L. Introducing ethics to beginning psychologists: A problem-solving approach. *Prof Psychol Res Pr* 1987; 18:353-359.
- Pope KS, Vasquez MJ. Ethics in psychotherapy and counseling: A practical guide. John Wiley & Sons, 2010.
- Seitz J, O'Neill P. Ethical decision-making and the code of ethics of the Canadian Psychological Association. *Canadian Psychology* 1996; 37:23-30.
- Brabender V, Fallon A. Group development in practice: Guidance for clinicians and researchers on stages and dynamics of change. American Psychological Association, 2009.
- Canter MB, Bennett BE, Jones SE, Nagy TF. Ethics for psychologists: A commentary on the APA ethics code. Washington, DC: American Psychological Association, 1994.
- Abdulkadir Ozbek Psikodrama Enstitüsü Etik Kuralları, kişisel iletişim, Ekim 23, 2017.
- American Psychological Association. Ethical principles of psychologists and code of conduct. <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>. Erişim tarihi: Mayıs 9, 2015.
- Jacobs E, Masson R, Harvill R. Group counseling: Strategies and skills. Pacific Grove, CA Brooks/Cole, 1998.
- American Counseling Association. Code of ethics and standards of practice. *Counseling Today* 1995; 37:33-40.
- Whalley B, Hyland ME. One size does not fit all: Motivational predictors of contextual benefits of therapy. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice* 2009; 82:291-303.
- Vlastelica M, Pavlovi S, Urli I. Patients' ranking of therapeutic factors in group analysis. *Coll Antropol* 2003; 27:779-788.
- Kroegel J, Beecher ME, Presnell J, Burlingame G, Simonsen C. The Group Selection Questionnaire: A qualitative analysis of potential group members. *Int J Group Psychother* 2009; 59:529-542.
- American Group Psychotherapy Association. AGPA and NRCCG Guidelines for ethics. <http://www.agpa.org/group/ethicalguide.html>. Erişim tarihi: Mayıs 9, 2015.
- Türk Psikologlar Derneği. Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği. http://www.psikolog.org.tr/upload/content/files/file_3_7.pdf. Erişim tarihi: Mayıs 10, 2015.
- Brabender VM, Smolar AI, Fallon AE. Essentials of group Therapy. John Wiley & Sons, 2004.
- Fallon A. Informed consent in the practice of group psychotherapy. *Int J Group Psychother* 2006; 56:431-454.
- Roback HB, Moore RF. On the ethical group psychotherapist. *Int J Group Psychother* 2007; 57:49-60.
- Fisher MA. Replacing "who is the client?" with a different ethical question. *Prof Psychol Res Pr* 2009; 40:1-7.
- Corey G, Williams GT, Moline ME. Ethical and legal issues in group counseling. *Ethics Behav* 1995; 5:161-183.
- Lakin M. Morality in group and family therapies: Multiperson therapies and the 1992 ethics code. *Prof Psychol Res Pr* 1994; 25:344-348.
- Hough G. When confidentiality mandates a secret be kept: A case report. *Int J Group Psychother* 1992; 42:105-115.

25. American Counseling Association. Code of ethics and standards of practice. Alexandria, VA: Author, 1997.
26. Koocher GP, Keith-Spiegel P. Ethics in psychology: Professional standards and cases. Oxford University Press, 1998.
27. Lasky GB, Riva MT. Confidentiality and privileged communication in group psychotherapy. *Int J Group Psychother* 2006; 56:455-476.
28. Forester-Miller H, Rubenstein RL. Group counseling: Ethics and professional issues. Introduction to Group Counseling. Denver, CO: Love Publishing, 1992.
29. Bernstein BE, Hartsell TL. The portable ethicist for mental health professionals: An A-Z guide to responsible practice. New York: John Wiley & Sons, 2000.
30. Gutheil TG, Appelbaum PS. The clinical handbook of psychiatry and the law. New York: Mc-Graw Hill, 1982.
31. Knauss LK. Ethical issues in recordkeeping in group psychotherapy. *Int J Group Psychother* 2006; 56:415-430.
32. Parvin R, Anderson G. What are we worth? Fee decisions of psychologists in private practice. *Women Ther* 2000; 22:15-25.
33. Shapiro EL, Ginzberg R. Buried treasure: Money, ethics, and countertransference in group therapy. *Int J Group Psychother* 2006; 56:477-494.
34. Pepper R. Confidentiality and dual relationships in group psychotherapy. *Int J Group Psychother* 2004; 57:25-40.
35. Gans JS. Money and psychodynamic group psychotherapy. *Int J Group Psychother* 1992; 42:133-152.
36. Pepper R. Emotional incest in group psychotherapy. *Int J Group Psychother* 2002; 52:285-294.
37. Pope KS, Vetter VA. Ethical dilemmas encountered by members of the American Psychological Association: A national survey. *Am Psychol* 1992; 47:397-411.
38. Mangione L, Forti R, Iacuzzi CM. Ethics and endings in group psychotherapy: Saying good-bye and saying it well. *Int J Group Psychother* 2007; 57:25-40.
39. Burlingame GM, MacKenzie KR, Strauss B. Small group treatment: Evidence for effectiveness and mechanisms of change. In: *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change*. Wiley New York, NY, 2004, pp. 647-696.
40. Humphreys K, Winzelberg A, Klaw E. Psychologists' ethical responsibilities in the internet-based groups: Issues, strategies, and a call for dialogue. *Prof Psychol Res Pr* 2000; 31:493-496.